

Însemnările de război și importanța lor pentru Constantin Virgil Gheorghiu

The war notes and their importance to Constantin Virgil Gheorghiu

Iuliu-Marius Morariu¹

Abstract

In this research, the author presents the importance taken by the markings from the Second World War from Crimea and Bessarabia, and published during the conflagration, for the Romanian writer Constantin Virgil Gheorghiu (1916-1993). Controversial personality, but excellent writer, he was translated in over 24 languages, and his best seller, *25th Hour*, was also screened in 1967, by the French director Henry Verneuil, with the actor Anthony Quinn as the principal character². Beside the events lived in the childhood and the impact of the great personality of his father, the author was also very powerfully influenced by the situations encountered on the front, which are often immortalised in his books, written in France, where he was in an auto-exile, because he refused to accept the events from 23 August 1944. His opinion about the War, with the bad parts and the happy ones, are important not only for their literary value and for the sufferance produced to him (during the conflagration, but also after, because some parts of the three books published during the war has brought to him big problems), but also because they are a testimony of what happened with the Romanian army during 1940 and 1944.

Keywords: Second World War, *I have fought in Crimea, The banks of the Nistru are burning.*

¹ Doctorand, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. E-mail: maxim@radiorenasterea.ro.

² Iulian Pruteanu-Isăcescu, „Reportaje de război”, în *Revista română*, XXII (2016), nr. 3 (85), pp. 14-17.

Personalitate deopotrivă importantă și controversată a literaturii române contemporane, devenit, în ultima parte a vieții sale, preot al Bisericii Ortodoxe, Constantin Virgil Gheorghiu (1916-1993), a fost în mod cert un scriitor a cărui poveste de viață este cel puțin la fel de importantă precum opera lui romanescă³. Puțini autori au beneficiat, asemenea lui, de aprecierile unor mari personalități ale literaturii românești și străine precum Gabriel Marcel⁴, Mircea Eliade⁵, Emil Cioran⁶ sau alții⁷. Puțini au fost și cei care au avut atât de mult de suferit de pe urma unui linșaj cultural-mediatic precum cel declanșat împotriva lui de Monica Lovinescu⁸.

Cu toate acestea, loviturile intense primite de-a lungul vieții sale nu l-au demoralizat într-atât de tare încât să îl determine să renunțe la scris, ci dimpotrivă, l-au făcut să continue publicarea de romane în spațiul francez, adesea răzbuându-se pe inamicii săi prin intermediul condeiului⁹. Interesantă este de asemenea și metamorfoza, de la poetul premiat de către

³ Pentru mai multe detalii privitoare la biografia lui, a se vedea și: Mirela Drăgoi, *Constantin Virgil Gheorghiu: între lume și text*, Galați University Press, Galați, 2009; Constantin Cubleșan, *Escale în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011; Amaury d'Esneval, *Gheorghiu*, col. „Qui suis-je?” Pardes, Puiseaux, 2003; Fănuș Băileșteanu, *Nihil Sine Deo sau Cruciada literară a ecumenistului Constantin Virgil Gheorghiu*, Editura Autograf MIM, Craiova, 2005.

⁴ Care-i va prefăța ediția întâi a romanului *Ora 25*. Cf. Gabriel Marcel, „Preface” dans Virgil Gheorghiu, *La vingt-cinquieme heure*, trad. Monique Saint-Cone, Librairie Plon, Paris, 1949, pp. I-IX.

⁵ Mircea Eliade, *Europa, Asia, America...*, vol. 3 – „Corespondență R-Z”, Editura Humanitas, București, 2004, p. 545.

⁶ Sanda Stolojan, *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian*, trad. Michaela Slăvescu, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanitas, București, 1996, p. 106.

⁷ Cf. Carl Isabel Lundberg, „Review – The twenty-fifth hour”, rev. *Manas*, vol. 3, No. 31, 1950, pp. 5-7; Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*, Editura Compania, București, 2003; Marinela Doina Dorobanțu, Kretz Erwin, „Exile and Interculturalism – The Case of Five French Writers of Romanian Origin”, în *Studii de știință și cultură*, vol. VII, nr. 3, 2011, pp. 111-117.

⁸ Monica Lovinescu, *Jurnal*, ediția a II-a, col. „Memorii, jurnale, convorbiri”, Editura Humanitas, București, 2003; Idem, *La apa Vavilonului*, Editura Humanitas, București, 1999, pp. 89-91. Pentru mai multe informații cu privire la această situație, a se vedea și: Marin Preda, *Viața ca o pradă*, col. „Biblioteca pentru toți”, vol. 65, Editura Curtea Veche, București, 2010, pp. 265-266; Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948-1990)*, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2008, pp. 132-134; Constantin Cubleșan, *Escale în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, p. 8.

⁹ Mirela Drăgoi, *Constantin Virgil Gheorghiu: între lume și text*, p. 20.

Fundațiile regale pentru placheta intitulată *Caligrafie e zăpadă*¹⁰, la prozatorul iscusit și versat, ce va oferi spațiului occidental un volum ce descrie ororile comunismului echivalent celor scrise de Soljenițan¹¹ sau romanului *1984* al lui Orwell¹².

Nu este însă scopul acestei cercetări acela de a analiza modul în care se transformă autorului pomenit odată cu înaintarea în vârstă, ci acela de a vedea în ce măsură, însemnările de război i-au influențat scrisul, viața și cariera. După intrarea României în cel de-al doilea război mondial, Gheorghiu a devenit, după cum el însuși va arăta, atât în primul volum al memoriilor¹³, cât și în romanul *Omul care călătorea singur*¹⁴, reporter al conflagrației. În acest context, el publică trei broșuri, în paginile cărora descrie aspecte ale frontului, cărora le-a fost martor¹⁵. Cea dintâi a fost dedicată expediției eliberatoare întreprinse de către armata română în Basarabia. Sub titlul *Ard malurile Nistrului*¹⁶, el a publicat atunci aspecte interesante din cadrul acestei călătorii, descriind modul în care au înaintat armatele române, cum au fost ele întâmpinate în diferite zone și teritorii și în ce au constat ravagiile făcute de comuniști aici. Deranjată de faptul că a refuzat să îi plătească, în conformitate cu înțelegerea prealabilă, traducerea

¹⁰ Constantin Virgil Gheorghiu, *Caligrafie pe zăpadă*, col. „Operele premiate ale scriitorilor tineri români”, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1940.

¹¹ Cf. Aleksandr Isaevič Solženicyn, *Arhipelagul Gulag (1918-1956) – încercare de investigație literară*, vol. 1-3, trad. Ivan Kovaci, Nicolae Iliescu, col. „Cotidianul”, Editura Univers, București, 2008; Idem, *Ca bobul între pietrele de moară*, trad. Nicolae Vrubleschi, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanistas, București, 2006; Idem, *Vițelul și stejarul*, vol. 1, trad. Ion și Maria Nastasia, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanistas, București, 2002; Idem, *Vițelul și stejarul*, vol. 2, trad. Ion și Maria Nastasia, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanistas, București, 2002.

¹² George Orwell, *O mie nouă sute optzeci și patru*, trad. Mihnea Gafița, col. „Biblioteca Polirom”, Editura Polirom, Iași, 2002.

¹³ Virgil Gheorghiu, *Memorii - martorul orei 25*, trad. Sanda Mihăiescu-Cîrsteanu, col. „Sinteze. Documente. Eseuri”, Editura 100+1 Gramar, București, 2003.

¹⁴ Idem, *Omul care călătorea singur*, trad. Gheorghiița Ciocoi, Editura Sophia, București, 2010.

¹⁵ După cum arată și Iulian Pruteanu-Isăcescu, care spune: „Devenit reporter de front după intrarea României în război, semnează pagini zguduitoare, surprinse în *Ard malurile Nistrului* (1941), *Am luptat în Crimeea* (1942), *Cu submarinul la asediul Sevastopolului* (1942)”. Iulian Pruteanu-Isăcescu, „Reportaje de război”, p. 14.

¹⁶ Reeditată ulterior. A se vedea: Constantin Virgil Gheorghiu, *Ard malurile Nistrului – mare reportaj de război din teritoriile dezrobite*, Editura Gea, București, 1993.

Orei 25, și de aceea că, în lipsă de documente care să certifice angajamentul celor doi, a pierdut procesul cu el, deși l-a citat ca martor inclusiv pe Mircea Eliade, Monica Lovinescu a declanșat, la mijlocul anilor 50, o adevărată campanie de denigrare împotriva lui Gheorghiu, decupând pasaje din această lucrare, ce conțineau texte aparent anti-semite¹⁷, și trimițându-i-le lui Gabriel Marcel, prefăcătorul operelor lui din spațiul francez și, într-un fel, protectorul său. Lectura lor, ruptă de context, va genera o reacție dură a celui din urmă, care se va desolidariza public de ideile scriitorului român și va refuza să-i prefăceze cărțile. Târziu, după mai mulți ani, cei doi se vor împăca totuși, contextul împăcării constituindu-l publicarea romanului *A doua șansă*¹⁸.

Autorul se va desolidariza la rândul lui parțial în *Omul care călătorește singur*, de această operă și de altele similare, susținând în fața lui Marcel că nu consideră important ceea ce a scris înainte de *Ora 25*¹⁹. În memorii va susține însă că pasajele nu erau de fapt anti-semite și că, ceea ce și-a dorit atunci când le-a scris, a fost să arate adevărul și să fie realist. Realitatea arată într-adevăr, că autorul nu-și propune într-adevăr să publice lucrări care să instige la ură, ci doar să redevă adevărul așa cum l-a perceput. De altfel, aceeași lucrare conține pasaje în cadrul cărora el arată cum a ajutat anumite comunități de evrei, folosindu-se de privilegiile pe care le avea în calitate de reporter de război. Cert este însă, că în ciuda tuturor problemelor pe care i le-au cauzat, evenimentele descrise în această lucrare îl vor inspira în cadrul romanelor ulterioare, la fel cum o va face tatăl său²⁰. Astfel, de

¹⁷ Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, pp. 89-91. Cf. Constantin Cubleşan, *Escală în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, p. 8-17.

¹⁸ Constantin Virgil Gheorghiu, *La seconde chance*, trad. Livia Lamoure, Librairie Plon, Paris, 1952.

¹⁹ Idem, *Omul care călătorește singur*, p. 71.

²⁰ Imortalizat în paginile romanului *De la vingt-cinquieme heure a l'heure eternelle*, tradus în limba română cu titlul: *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer*, dar și în alte romane. A se vedea: Idem, *De la vingt-cinquieme heure a l'heure eternelle*, Librairie Plon, Paris, 1965; Idem, *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer - amintiri dintr-o copilărie teologică*, trad. Maria-Cornelia Ică, col. „Eseuri”, Editura Deisis, Sibiu, 2003. A nu se crede însă că mamei sale, scriitorul nu i-a dedicat pagini memorabile. Iată, de exemplu, un astfel de pasaj, în cadrul căruia descrie despărțirea de ea: „Întinse o mână protectoare peste umărul mamei. Ea îl privi în ochi. În vreme ce își privea fiul, ochii i se dilatau, întrebători și înspăimântați:

- Fii sigură că voi veni în mod regulat acasă, spuse Traian, mișcat de spaima ce cuprinsese ochii înecați în lacrimi ai mamei sale.

-Ai să te întorci? Oare e adevărat? întrebă ca neîncrezătoare, cu jumătate de gură.

exemplu, secnele de război din *A doua șansă* vor cunoaște pasaje extrase și prelucrate din *Am luptat în Crimeea*²¹, la fel ca și scenele care descriu dispariția tatălui său²².

Interesantă este, de asemenea, și o scenă în care descrie apelul autorităților la donarea de sânge, cu scoul ajutorării soldaților răniți de pe front, petrecută la Iași:

„Când am coborât din automobil, la Iași am citit unul dintre cele mai emoționante afișe. Un afiș mai important decât rugăciunile. Cetățenii, indiferent de vârstă și de sex, erau invitați călduros, să doneze o parte din sângele lor pentru ostașii răniți de pe front. Toate ofrandele sunt impresionante. Ofranda de sânge întrece pe toate celelalte. A dăruii o parte din sângele tău, care să fie trecut în trupul altui om pentru a-i salva viața, este un act care cuprinde mai multă solemnitate decât împărțășania. Ritualul acesta al dăruirii sângelui de un om, pentru alt om, are el ceva din solemnitatea marilor liturghii.

Nu mai țin minte exact nici o frază din acest apel adresat cetățenilor. Știu însă că era semnat de decanul Facultății de medicină din Iași și de câțiva profesori medici”²³.

L-a marcat, apodictic pe Gheorghiu, acest pasaj descris în amănunt pe întinsul mai multor pagini în însemnările sale din *Ard malurile Nistrului*. Faptul este dovedit între altele și de modul în care se deschide romanul *Dumnezeu nu primește decât duminica*, unde la prințesa Caragea, devenită

După această întrebare, mama izbucni în plâns.

- Refuzi să crezi că mă voi întoarce? zise el, strângându-i și mai tare umărul. De asta plângi? Pentru că crezi că nu mă voi întoarce?

- Cred că te vei întoarce, spuse ea.

Lacrimile îi ajunseră ușor până spre buze. Și le șterse ușor cu mâna stângă, apoi continuă:

- Cred că te vei întoarce. Mi-e teamă însă că va fi prea târziu. Asta-i tot. Te vei întoarce prea târziu Când eu nu voi mai fi”. Idem, *Omul care călătorea singur*, pp. 13-14.

²¹ Cf. Gabriela Iliuță, „Constantin Virgil Gheorghiu, „Exile dans la Coquille de l’écriture du roman „La seconde chance”, în vol. *Language, discourse and multicultural dialogue*, vol. 1, Târgu Mureș, 2013, pp. 554-560.

²² Cf. Ioan Ică jr., „Prefață”, în Constantin Virgil Gheorghiu, *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer. Amintiri dintr-o copilărie teologică*, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998, pp. 5-7.

²³ Constantin Virgil Gheorghiu, *Reportaje de război*, ed. Ioan Neculoiu, Editura Agaton, Făgăraș, 2008, pp. 52-53. Cf. Iulian Pruteanu-Isăcescu, „Reportaje de război”, p. 15.

ulterior maică la mănăstirea elevțiană de la Combe Froide, vine tânărul Decebal Ormuz, dornic să lupte pe front, refuzat însă de autorități pentru că suferea de *gălbinare*, care dorește să doneze sânge²⁴. Atenția pentru detalii, observată în cadrul scenei, arată cât de mult l-a impresionat acest episod petrecut la Iași și cât de importantă considera el donarea de sânge realizată cu scopul salvării unei vieți.

Episoade similare din cadrul campaniei din Crimeea sau cea de pe submarin²⁵ vor fi de asemenea utilizate de scriitor în romanele scrise în spațiul francez. De altfel scene din război pot fi regăsite și în *Condotiera*,²⁶ *Cravașa*²⁷, sau alte lucrări similare. Personajele lui, despre care Eliade spune că sunt cele mai suferinde din literatura citită de el²⁸, dar alături de care autorul suferă, vibrând la unison²⁹, trec prin greutatea diferitelor dictaturi, și prin cea a războiului, călindu-se sau sucombând pentru a se purifica. Experiența submarinului sau cea a dialogului cu prizonierii ruși capturați de forțele române, cea dintâi din cadrul celei de-a treia lucrări dedicate experiențelor de război, iar cea din urmă din cadrul primeia sunt evocate, de exemplu, în partea a doua a volumului *Omul care călătorea singur*³⁰, constituind pretextul descrierii propriilor suferințe.

Dacă în lucrări ce descriu comunismul și modul în care se infiltrează acesta în diaspora, precum *Necunoscuții din Heidelberg*³¹, *Marele exterminator*³², *Haina de piele*³³, *Ora 25*³⁴, sau *Dumnezeu la Paris*³⁵,

²⁴ Cf. Constantin Virgil Gheorghiu, *Dieu ne recoit que le dimanche*, Editions du Rocher, Paris, 1990, pp. 7-14.

²⁵ Pe care, din nefericire nu le-am regăsit în ediția lor originală, ci doar în cea îngrijită de părintele Ioan Neculoiu. Cf. Idem, *Reportaje de război*.

²⁶ Idem, *Condotiera*, trad. Georgiana Matei, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.

²⁷ Idem, *La cravache*, Librairie Plon, Paris, 1960.

²⁸ „N-am citit nimic, în nici o literatură, care să se apropie, cât de departe, de teroarea istoriei pe care o îndură personajele dumitale” Mircea Eliade, *Europa, Asia, America...*, vol. 3 – „Corespondență R-Z”, p. 545. Cf. Marin Preda, *Viața ca o pradă*, pp. 16-17.

²⁹ Amaury d'Esneval, *Gheorghiu*, p. 59; Mirela Drăgoi, *Constantin Virgil Gheorghiu: între lume și text*, p. 23.

³⁰ Constantin Virgil Gheorghiu, *Omul care călătorea singur*, pp. 54-67.

³¹ Idem, *Necunoscuții din Heidelberg*, trad. Gheorghii Ciocoi, Editura Sophia, București, 2015.

³² Idem, *Marele exterminator și Marele Sinod Ortodox*, trad. Diana-Maria Drăghici, Ioan Neculoiu, Editura Agaton, Făgăraș, 2008.

³³ Idem, *La tunique de peau*, Librairie Plon, Paris, 1967.

³⁴ Idem, *La vingt-cinquieme heure*, trad. Monique Saint-Cone, Librairie Plon, Paris, 1949.

descrierea capătă adesea un iz de roman polițist, autorul căutând adesea să-și impresioneze cititorul prin intensitatea acțiunii și dinamica intrigii, fapt ce dă o oarecare notă de artificialitate anumitor pasaje, în cele ce descrie scene de pe front, precum *Omul care călătorea singur*, clasificat de specialiști ca fiind cel de-al treilea volum al memoriilor sale³⁵, scenele din război sunt realiste, descrise într-un cadru natural, și surprind prin savoarea acțiunii, dar și prin talentul cu care autorul știe să descrie evenimentele care l-au marcat.

Observăm așadar, importanța avută de însemnările din cel de-al doilea război mondial, publicate în timpul conflagrației, pentru Constantin Virgil Gheorghiu. Dincolo de faptul de a fi declanșat drama vieții sale de scriitor în exil, prin folosirea lor trunchiată de către Monica Lovinescu, acestea au constituit adesea și sursa lui de inspirație, care i-a servit în realizarea unora dintre cele mai interesante și mai dinamice romane scrise în perioada exilului francez. Inclusiv în *Ora 25*, cel mai bine vândut, mai apreciat și tradus roman al său, pot fi întâlnite pasaje din experiența de front, similare în conținut și structură celor descrise în lucrări precum *Ard malurile Nistrului*, *Am luptat în Crimeea* sau *Cu submarinul la asediul Sevastopolului*. Departate de a fi un autor care-și repetă cu recurență anumite teme, Gheorghiu este totuși un autor căruia nu-i e frică să revină asupra unor subiecte expuse anterior, pe care le prezintă adesea într-o lumină nouă, le dezvoltă, sau le reinterpretează.

O altă caracteristică a scrisului său este constantul recurs la sine, la experiențele care l-au marcat și la evenimentele din istoria țării lui. În cadrul lucrărilor ce descriu experiențele celei de-a doua conflagrații mondiale, se regăsesc toate aceste trei aspecte, ce sunt fructificate în paginile unor romane, savuroase ca acțiune, cu un mesaj intens și o scriitură ce-l clasifică pe autor între marii condeieri ai vremii sale și al zilelor noastre.

Bibliografie

A. Volumele scriitorului

1. Gheorghiu, Constantin Virgil, *Ard malurile Nistrului – mare reportaj de război din teritoriile dezrobite*, Editura Gea, București, 1993.

³⁵ Idem, *Dumnezeu la Paris*, trad. Gheorghită Ciocoi, Editura Sohia, București, 2016.

³⁶ Thierry Gillyboeuf, „Cel de-al treilea volum al *Memoriilor*”, în Constantin Virgil Gheorghiu, *Omul care călătorea singur*, trad. Gheorghită Ciocoi, Editura Sophia, București, 2010, pp. 5-11.

2. Idem, *Caligrafie pe zăpadă*, col. „Operele premiate ale scriitorilor tineri români”, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1940.
3. Idem, *Condotiera*, trad. Georgiana Matei, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.
4. Idem, *De la vingt-cinquieme heure a l'heure eternelle*, Librairie Plon, Paris, 1965.
5. Idem, *Dieu ne recoit que le dimanche*, Editions du Rocher, Paris, 1990.
6. Idem, *Dumnezeu la Paris*, trad. Gheorghiu Ciocoi, Editura Sohia, București, 2016.
7. Idem, *La cravache*, Librairie Plon, Paris, 1960.
8. Idem, *La seconde chance*, trad. Livia Lamoure, Librairie Plon, Paris, 1952.
9. Idem, *La tunique de peau*, Librairie Plon, Paris, 1967.
10. Idem, *La vingt-cinquieme heure*, trad. Monique Saint-Cone, Librairie Plon, Paris, 1949.
11. Idem, *Marele exterminator și Marele Sinod Ortodox*, trad. Diana-Maria Drăghici, Ioan Neculoiu, Editura Agaton, Făgăraș, 2008.
12. Idem, *Memorii - martorul orei 25*, trad. Sanda Mihăiescu-Cîrsteanu, col. „Sinteze. Documente. Eseuri”, Editura 100+1 Gramar, București, 2003.
13. Idem, *Necunoscuții din Heidelberg*, trad. Gheorghiu Ciocoi, Editura Sophia, București, 2015.
14. Idem, *Omul care călătorea singur*, trad. Gheorghiu Ciocoi, Editura Sophia, București, 2010.
15. Idem, *Reportaje de război*, ed. Ioan Neculoiu, Editura Agaton, Făgăraș, 2008.
16. Idem, *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer- amintiri dintr-o copilărie teologică*, trad. Maria-Cornelia Ică, col. „Eseuri”, Editura Deisis, Sibiu, 2003.

B. Volume auxiliare

1. Băileșteanu, Fănuș, *Nihil Sine Deo sau Cruciada literară a ecumenistului Constantin Virgil Gheorghiu*, Editura Autograf MIM, Craiova, 2005.
2. Cubleşan, Constantin, *Escală în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011.
3. d' Esneval, Amaury, *Gheorghiu*, col. "Qui suis-je?" Pardes, Puiseaux, 2003.

4. Djuvara, Neagu, *Amintiri din pribegie (1948-1990)*, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2008.
5. Drăgoi, Mirela, *Constantin Virgil Gheorghiu: între lume și text*, Galați University Press, Galați, 2009.
6. Eliade, Mircea, *Europa, Asia, America...*, vol. 3 – "Corespondență R-Z", Editura Humanitas, București, 2004.
7. Lovinescu, Monica, *Jurnal*, ediția a II-a, col. "Memorii, jurnale, convorbiri", Editura Humanitas, București, 2003.
8. Idem, *La apa Vavilonului*, Editura Humanitas, București, 1999.
9. Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*, Editura Compania, București, 2003.
10. Marcel, Gabriel, „Preface” dans Virgil Gheorghiu, *La vingt-cinquieme heure*, trad. Monique Saint-Cone, Librairie Plon, Paris, 1949, pp. I-IX.
11. Orwell, George, *O mie nouă sute optzeci și patru*, trad. Mihnea Gafița, col. „Biblioteca Polirom”, Editura Polirom, Iași, 2002.
12. Preda, Marin, *Viața ca o pradă*, col. „Biblioteca pentru toți”, vol. 65, Editura Curtea Veche, București, 2010.
13. Solženicyn, Aleksandr Isaevič, *Arhipelagul Gulag (1918-1956) – încercare de investigație literară*, vol. 1-3, trad. Ivan Kovaci, Nicolae Iliescu, col. „Cotidianul”, Editura Univers, București, 2008.
14. Idem, *Ca bobul între pietrele de moară*, trad. Nicolae Vrubleschi, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanistas, București, 2006.
15. Idem, *Vițelul și stejarul*, vol. 1, trad. Ion și Maria Nastasia, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanistas, București, 2002.
16. Idem, *Vițelul și stejarul*, vol. 2, trad. Ion și Maria Nastasia, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanistas, București, 2002.
17. Stolojan, Sanda, *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian*, trad. Michaela Slăvescu, col. „Memorii-Jurnale”, Editura Humanitas, București, 1996.

C. Studii și articole

1. Dorobanțu, Marinela Doina, Erwin, Kretz, "Exile and Interculturalism – The Case of Five French Writers of Romanian Origin", în *Studii de știință și cultură*, vol. VII, nr. 3, 2011, pp. 111-117.
2. Gillyboeuf, Thierry, „Cel de-al treilea volum al *Memoriilor*”, în Constantin Virgil Gheorghiu, *Omul care călătorea singur*, trad. Gheorghiuță Ciocioi, Editura Sophia, București, 2010, pp. 5-11. Ică, Ioan jr. „Prefață”, în Constantin Virgil Gheorghiu, *Tatăl meu, preotul care s-a urcat la cer*.

Amintiri dintr-o copilărie teologică, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998, pp. 5-7. Iliuță, Gabriela, „Constantin Virgil Gheorghiu, „Exile dans la Coquille de l’écriture du roman „La seconde chance”, în vol. *Language, discourse and multicultural dialogue*, vol. 1, Târgu Mureș, 2013, pp. 554-560.

3. Lundberg, Carl Isabel, „Review – The twenty-fifth hour”, rev. *Manas*, vol. 3, No. 31, 1950, pp. 5-7.

4. Pruteanu-Isăcescu, Iulian, „Reportaje de război”, în *Revista română*, XXII (2016), nr. 3 (85), pp. 14-17.